

Україна

Доповідь, представлена до Універсального періодичного огляду Організації Об'єднаних Націй

Чотирнадцята сесія Ради з прав людини ООН з Універсального періодичного огляду (другий цикл)

2012

Коаліція неурядових організацій, яка подає доповідь:

1. „Екологічно-гуманітарне об'єднання Зелений Світ” (ЕГО „Зелений Світ”)

Член Української Гельсінської спілки з прав людини з 2010 року

Інтернет-сторінка: <http://greenworld.in.ua>

Електронна пошта: gr.world@gmail.com

Поштова адреса: а/с № 12 головна пошта

м. Чортків Тернопільської області Україна 48500

2. „Гельсінська ініціатива-XXI”

Член Української Гельсінської спілки з прав людини з 2006 року

Інтернет-сторінка <http://21.helsinki.org.ua/>

Електронна пошта: os_personal@mail.ru

Поштова адреса: а/с № 12 головна пошта

м. Чортків Тернопільської області Україна 48500

Контактна особа:

Олександр Степаненко

виконавчий директор ЕГО „Зелений Світ”,

голова „Гельсінської ініціативи-XXI”

член Правління Української Гельсінської спілки з прав людини

Електронна пошта: stepanenko.olexandr@gmail.com

Телефон: 038 - 067 35 48 186

038 - 050 83 29 599

1. Питання дотримання Україною екологічних прав не висвітлювалося при проходженні нею Універсального періодичного огляду (УПО) у 2008 році: ані у офіційному звіті, ані у звітах зацікавлених сторін. Рекомендації, що були надані Україні, також не торкалися проблематики дотримання екологічних прав.

2. Ініціатива включити до звіту зацікавлених сторін окремих розділ про дотримання екологічних прав Україною перш за все виходить з констатації масштабності екологічної кризи. Адже за офіційними оцінками близько 15 % території України з населенням понад 10 млн. осіб перебуває в критичному екологічному стані. Україна має найвищі в Європі рівні розораності земель, споживання води та енергетичних ресурсів. Щільність викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря останнім часом становить понад 130 кг на кожного мешканця, що в кілька разів більше, ніж у розвинених країнах світу. Не подолано наслідки найбільшої у історії людства техногенної катастрофи на Чорнобильській АЕС. В Україні накопичено понад 1 млрд. тонн промислових токсичних відходів. Заповідні природні ландшафти займають всього 5,6 % території країни, тоді як частка земель природно-заповідного фонду у більшості країн Європи складає від 10 до 25%.¹

3. Натомість екологічна політика залишається неперіоритетною у системі української державної політики. Влада за інерцією культивує ресурсовитратну модель розвитку, що обертається марнуванням природного капіталу. Ці тенденції видаються дедалі більш загрозливими з огляду на обсяги техногенної трансформації територій та ступінь негативного впливу на громадське здоров'я. Хибний вектор розвитку економіки у поєднанні із зростаючим правовим свавіллям однаковою мірою позбавляють країну європейської перспективи та спричиняють масові й системні порушення прав її громадян.

4. Ми переконані, що актуалізація уявлень про екологічні права, їхнє сприйняття крізь призму сучасної концепції прав людини є вагомими чинниками мобілізації зусиль громадян та держав заради подолання екологічних проблем. У відповідності до принципів та цілей, визначених Стокгольмською Декларацією конференції ООН з проблем довкілля, Конференціями ООН з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро та Йоганесбургу, дотримання екологічних прав сприятиме побудові сталого глобального суспільства, заснованого на повазі до природи, до універсальних прав людини, економічної справедливості й безпеки.

5. Відтак у ХХІ столітті концепція прав людини повинна збагатитися уявленнями про екологічні права та відповідальність людства за свою діяльність у природному довкіллі – з огляду на безпрецедентно великі масштаби його втручання у екосистему Землі, що загрожує незворотними глобальними наслідками.

6. Міжнародне право також повинно піднятися на якісно вищий ступінь і стати правом всезагальної безпеки і колективної відповідальності держав перед людством. Магістральним шляхом подальшого його розвитку є становлення на фундаменті існуючих міжнародних правових угод нових правових принципів і зобов'язань, спрямованих на створення екологічно безпечного світу та захист екологічних прав кожного. На часі підсилення міжнародних механізмів дотримання державами екологічних прав за участі організацій громадянського суспільства. Актуальною у цьому сенсі залишаються пропозиції, сформульовані у Віденській декларації 2008 року.²

7. У концентрованому вигляді екологічні права сформульовано у Конституції України. Понад десять її статей регулюють принципи екологічної безпеки і використання природних ресурсів. У ст. 16 наголошується обов'язок держави гарантувати екологічну безпеку і підтримання екологічної рівноваги на території України. Ст. 50 безпосередньо стосується права кожного на безпечне довкілля, відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, а також права вільного доступу до інформації про стан довкілля. Загальні принципи екологічного права та законодавчі гарантії дотримання екологічних прав сформульовано у законах України. Україна є стороною більш ніж 40 міжнародних природоохоронних конвенцій глобального та регіонального значення та протоколів до них.

8. Тобто в Україні загалом створено нормативно-правову базу, що стосується екологічних прав. Натомість проблемні питання все ще існують у справі імплементації

міжнародних правових стандартів у національне законодавство. Найскладніші з існуючих проблем вбачаються у практиці правозастосування.

9. Впродовж останніх чотирьох років в Україні систематично не виконуються норми закону про доступ до екологічної інформації³. Наприклад, Міністерство екології та природних ресурсів України (Мінекології) не розробляє та не оприлюднює щорічну Національну доповідь про стан навколишнього природного середовища. Станом на березень 2012 року на офіційному веб-порталі Мінекології бачимо останню Національну доповідь за 2007 рік.⁴ Впродовж семи років у порушення закону доповідь не виноситься на розгляд Верховної Ради й не публікується окремим виданням. Не було опубліковано та представлено Парламенту Національної доповіді й у 2011 році. Доводиться спостерігати ще більше відставання з оприлюдненням спеціальних доповідей Мінекології – протягом 2011 року жодна з них не з'явилася на його веб-порталі.⁵

10. Міністерство регіонального розвитку продовжує ігнорувати законодавчу норму⁶, згідно з якою щороку повинна розроблятися Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання. Остання відома доповідь датована 2006 роком.

11. Місцеві державні адміністрації, нехтуючи законом, не розміщують у підконтрольних їм ЗМІ інформацію про стан довкілля. У 2010 році єдиним виключенням у цьому сенсі виявилася Запорізька державна адміністрація, яка відкрила на власному веб-порталі «Систему інформування про стан навколишнього природного середовища». На жаль, оновлення інформації тут припинилося у першій половині 2011 року⁷.

12. Доволі часто в Україні спостерігаємо ситуацію, коли прогресивні законодавчі новації нівелюються підзаконними актами, або ж свідомо не виконуються. Наприклад, у 2011 році вступили в силу два нових закони «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації». Ними приведено у відповідність з міжнародними стандартами поняття про екологічну інформацію та порядок доступу до неї.

13. Окремі органи державної влади привели власні нормативні акти у відповідність до закону. Наприклад, Державним агентством земельних ресурсів у 2011 році було затверджено наказ, яким знято гриф обмеження доступу з чотирьох категорій відомостей про стан земель.⁸

14. Натомість Державне агентство лісових ресурсів, залишило незмінною властиву йому традицію тотального засекречування. Ним систематично порушується норма ст. 28 та 35 Лісового кодексу України про ведення моніторингу, державного обліку лісів і державного лісового кадастру. У травні 2011 року Агентство прийняло наказ, яким затвердило перелік відомостей, що становлять службову інформацію.⁹ До цього переліку включений розділ екологічної інформації про лісовпорядну діяльність: документація проектів розвитку лісового господарства, державного лісового кадастру, схеми лісів на рівні областей та окремих лісових господарств. З огляду на це «Зелений Світ» у подав до Окружного адміністративного суду міста Києва позов про визнання протиправним цього наказу. У своєму запереченні Агентство зазначило, що віднесло до категорії службової зведену інформацію щодо ресурсного лісового потенціалу, «яка має комерційну конфіденційність». У цьому випадку державне лісове відомство ігнорує закон «Про доступ до публічної інформації», який взагалі не містить поняття «конфіденційна інформація, що є власністю держави», разом із положеннями закону «Про інформацію», згідно якого екологічна інформація, крім відомостей про місце розташування військових об'єктів, не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом.

15. Громадські організації впродовж останніх років висловлювали стурбованість численними фактами, що свідчать про свідоме руйнування в Україні інституту державної екологічної експертизи. Наприклад, законом «Про регулювання містобудівної діяльності», прийнятим у 2011 році, радикально звужено перелік підстав для проведення екологічної експертизи містобудівної документації та проектів будівництва, чим девальвовано норми законів «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про екологічну експертизу» про обов'язковість екологічної експертизи у процесі інвестиційної, та

господарської діяльності, яка може вплинути на стан довкілля. Цим законом також обмежено права громадян щодо участі в обговоренні рішень при плануванні і забудові територій.¹⁰

16. Дедалі частіше порушуються законодавчі гарантії про доступ до інформації, що міститься у висновках державних екологічних експертиз та у розділах з оцінки впливу на навколишнє природне середовище інвестиційних проектів. Далеко не завжди громадяни можуть захистити своє право на екологічну інформацію в судах України.

17. Так у січні 2012 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відмовив у відкритті касаційного провадження у справі, що стосувалася порушення права вільного доступу до екологічної інформації¹¹. У цьому випадку суди трьох інстанцій проігнорували норми законів¹², згідно яких до розпорядників інформації, зобов'язаних надавати за запитами інформацію, прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють інформацією про стан довкілля.

18. У жовтні 2011 року Окружний адміністративний суд м. Києва ухвалив рішення за позовом МБФ «Екологія-Право-Людина» до Мінприроди про визнання протиправною його бездіяльності, яка полягала у неоприлюдненні висновків державної екологічної експертизи на офіційному веб-порталі, що є порушенням закону «Про екологічну експертизу». Суд зобов'язав міністерство протягом 2 місяців оприлюднити 1293 висновки, видані протягом 2009 – 2011 років¹³. Але станом на березень 2012 року Мінприроди все ще не виконало судове рішення – на його веб-порталі можна віднайти лише 6 висновків державних експертиз, датованих 2006 – 2009 роками¹⁴.

19. В Україні систематично порушуються права громадян на участь у прийнятті рішень з питань довкілля. Наприклад, причиною протистояння громадян та влади міста Харкова у парку Горького у 2010 році, яке вилилося у brutальне придушення громадських акцій протесту, стала незаконна вирубка столітніх дерев у процесі прокладання через парк дороги. Містобудівна документація у порушення закону «Про планування і забудову територій» не проходила процедури громадського обговорення. Протистояння у парку Горького мало значний суспільний резонанс в Україні та за її межами. У серпні 2010 року з цього питання внесено подання українського Омбудсмана до Генпрокуратури, у доповіді «Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні – 2010» дії харківської влади також отримали негативну оцінку: «Уповноважений з прав людини змушена заявити: у Харкові влада пройшла бульдозером не тільки по сумнозвісній дорозі, а й по правах людини»¹⁵. Комісар Ради Європи з прав людини Т. Гаммерберг направив листа харківському меру Г. Кернесу та губернатору М. Добкіну, у якому висловив стурбованість фактами порушення громадянських та екологічних прав захисників парку¹⁶.

20. З внесенням змін до закону «Про Державний бюджет України на 2011 рік» призупинено положення низки статей закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», чим порушено право на компенсацію за шкоду, заподіяну здоров'ю внаслідок екологічного лиха у законодавчо визначеному обсязі¹⁷. Рішенням Конституційного суду від 26 грудня 2011 року ці зміни визнані такими, що відповідають Конституції.¹⁸ Порушення права на компенсацію екологічної шкоди, що торкнулося сотень тисяч постраждалих від Чорнобильської катастрофи осіб спричинило наймасовіші у 2011 році громадські акції протесту у Києві та більшості обласних центрів України.

21. Впродовж 2009 – 2012 років міжнародні інституції неодноразово наголошували на систематичному порушенні Україною зобов'язань за природоохоронними конвенціями. Так у 2011 році нарадами сторін конвенцій було у черговий раз визнано недотримання Україною трьох міжнародних угод у сфері охорони довкілля: Оргуської конвенції¹⁹, Конвенції Еспо та Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату.

22. Попередніми нарадами сторін Оргуської конвенції Україна визнавалася країною, що систематично не дотримується її положень²⁰: не розроблено стратегії впровадження конвенції, законодавство та судова практика не приведені у відповідність з її положеннями, не передбачено чітких процедур участі громадськості в прийнятті рішень та практичних механізмів застосування конвенції²¹. Громадськість також не раз критично оцінювала дії

Уряду, який самоусунувся від виконання зобов'язань за конвенцією, перекинувши відповідальність на інституційно слабе Мінекології²².

23. Четвертою Народою сторін Оргуської конвенції (2011) зроблено висновок, що Україна все ще не дотримується Конвенції. Учасники Народи відзначили надто повільний прогрес України в реалізації рішень попередніх нарад та висловили чергове застереження її Урядові²³. Народа сторін звернулася до Комітету із дотримання Оргуської конвенції з пропозицією: якщо Україною не буде виконано попередніх рішень, надати доповідь про це на п'ятій сесії Народи сторін та прийняти рішення про призупинення для України особливих прав, наданих відповідно до Конвенції. Досі таких санкцій не було застосовано до жодної з країн, що ратифікували Конвенцію. Натомість Уряд та Мінекології впродовж семи років приховують від громадськості невтішні рішення щодо України трьох нарад сторін Оргуської конвенції: у Алмати, Ризі та Кишиневі. Їх жодного разу не було оприлюднено у офіційних засобах масового розголосу.

24. Україна не ратифікувала Протокол про реєстри викидів та переносу забруднювачів (Київський протокол) до Оргуської конвенції²⁴, та Поправку по ГМО до неї²⁵.

25. Не кращою є ситуація з виконанням Україною зобов'язань, узятих на себе за Рамковою конвенцією ООН з питань зміни клімату (РК ООН ПЗК). Через це 12 жовтня 2011 року Комітет з нагляду за дотриманням вимог Кіотського протоколу до РК ООН ПЗК прийняв рішення призупинити дію механізмів Кіотського протоколу для України²⁶. Причиною такого рішення стала невідповідність кадастру викидів парникових газів міжнародним вимогам. За висновком експертів система обліку викидів та поглинання парникових газів в Україні не є достатньо прозорою, послідовною, повною та точною. Серед основних зауважень до українського кадастру були: відсутність енергетичного балансу України, непрозора система обліку лісів, конфіденційність даних по багатьом промисловим процесам. Лише після врахування зауважень щодо кадастру у березні 2012 року санкції було знято і Україна відновила участь у механізмах Кіотського протоколу²⁷.

26. З року в рік накопичується вантаж не виконаних Україною зобов'язань за Конвенцією Еспо²⁸. За оцінкою аналітичного центру "Суспільство і довкілля"²⁹ ланцюг негативних подій для України у сенсі виконання вимог Конвенції почався з конфлікту із Румунією навколо будівництва каналу Дунай – Чорне море. П'ятою Народою сторін (2011) вперше в історії Конвенції Україні було оголошене попередження, як країні-порушниці. Народа дала старт міжнародним процедурам в рамках Конвенції щодо проектів добудови 3 – 4 блоків Хмельницької АЕС. Згідно з Конвенцією будівництво нових реакторів потребує проведення консультацій з усіма зацікавленими сторонами на основі транскордонної оцінки впливу на довкілля, які досі не розпочато³⁰.

27. Інші масштабні інвестиційні проекти з потенційних транскордонним впливом також не проходять процедур стратегічної екологічної оцінки. Наприклад «Державна цільова програма комплексного протипаводкового захисту в басейнах річок Дністра, Пруту та Сірету», вартістю понад 31 млрд. гривень, затверджена Урядом після катастрофічного паводку 2008 р., не виносилася на державну екологічну експертизу, громадське обговорення, не підлягала стратегічній оцінці у транскордонному аспекті.³¹ Не розпочато процедур стратегічної оцінки та консультацій з громадськістю стосовно грандіозних програм будівництва гідроелектростанцій у басейнах транскордонних річок Карпатського регіону – натомість лише у Закарпатській області планується спорудити біля 300 ГЕС.

28. Відтак давно на часі ратифікація Протоколу про стратегічну екологічну оцінку (СЕО) до Конвенції Еспо.³²

Рекомендації:

- Виконати законодавчі положення стосовно щорічного розроблення, оприлюднення та Парламентського обговорення національних та спеціальних доповідей про стан навколишнього природного середовища.
- Органам державної влади привести свої акти з питань доступу до екологічної інформації у відповідність до норм Оргуської конвенції та законів України.

- Виконати рекомендації нарад Сторін Організації Конвенції: розробити Стратегію її впровадження, передбачивши чітку процедуру участі громадськості в прийнятті рішень та практичні механізми застосування конвенції. Привести законодавство у відповідність з положеннями Організації Конвенції. Розробити законопроекти про внесення змін до Земельного, Лісового та Водного кодексів України, Кодексу про надра, спрямовані на приведення їх у відповідність до міжнародних природоохоронних конвенцій, принципів сталого розвитку та інтегрального управління природними ресурсами.
- Ратифікувати Протокол про РВПЗ та поправку по ГМО до Організації Конвенції.
- Ратифікувати Протокол про СЕО до конвенції Еспо, імплементувати його положення до національного законодавства.
- Розробити законопроекти: про внесення змін до законів «Про екологічну експертизу», «Про регулювання містобудівної діяльності», які реабілітують поняття екологічної експертизи, оцінки впливу на навколишнє природне середовище, права громадян на доступ до інформації та участь у прийнятті рішень у питаннях планування та забудови територій.
- Припинити протизаконну практику обмеження конституційних прав громадян при прийнятті Державного бюджету та делегування Урядові повноважень на власний розсуд встановлювати обсяги соціальних гарантій та компенсацій.
- Прийняти урядову постанову „Про порядок доступу до екологічної інформації”.

¹ «Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні» -

<http://www.menr.gov.ua/content/article/6004>.

² Віденська декларація Європейського Еко-форуму до третьої Наради Сторін Організації Конвенції «Використовуйте Організацію Конвенцію для становлення справжньої демократії!» - <http://www.participate.org/documents/vienna-decl-rus-final.pdf>

³ ст. 25 – 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»

⁴ <http://www.menr.gov.ua/content/article/6004>

<http://www.ecobank.org.ua/GovSystem/EnvironmentState/Pages/National.aspx>

⁵ <http://www.menr.gov.ua/content/article/6010>

⁶ ст. 9 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання»

⁷ <http://www.zoda.gov.ua/sitemap>

⁸ Наказ Держкомзему від 29.08.2011 року № 549 «Про внесення змін до Переліку відомостей, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, і яким надається гриф обмеження доступу «Для службового користування».

⁹ Наказ Державного агентства лісових ресурсів України від 26 травня 2011 року № 196 з Переліком відомостей, що становлять службову інформацію у Державному агентстві лісових ресурсів України

http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article;jsessionid=B1DA47F07BBD070CEFD5B2D6D901A376?art_id=82020&cat_id=82019

¹⁰ <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3038-17>

¹¹ Розділ „Оцінка впливу на навколишнє природне середовище” робочого проекту „Розробка Пилипчанського родовища гіпсів Борщівського району Тернопільської області

¹² Ст. 25, 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», пункти 2 - 3 ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації»

¹³ http://epl.org.ua/fileadmin/user_upload/dodatky_do_anonsiv/%D1%80%D1%96%D1%88_%D0%92%D0%95%D0%95.pdf

¹⁴ <http://www.menr.gov.ua/content/article/6037>

¹⁵ http://www.ombudsman.kiev.ua/dopovid_6/d_06_3_6.htm

¹⁶ <http://www.khpg.org.ua/index.php?id=1286112719>

¹⁷ <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=796-12>

¹⁸ Рішення Конституційного суду України щодо відповідності Конституції України пункту 4 розділу VII „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2011 рік“ від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 - <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=166235>

¹⁹ Повна назва: Конвенція ЄЕК ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (AARHUS CONVENTION), ратифікована Україною у 1999 р.

²⁰ http://www.unecce.org/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/DAM/env/pp/mop3/ODS/ece_mp_pp_2008_2_add_14_r_Ukraine.pdf&t=1322732135&hash=357c5ecde70d7c886a349285d1da09c582d492de

²¹ Решение 2/5b «Соблюдение Украиной своих обязательств по Орхусской конвенции», второе Совещание Сторон, Алматы, 27.05.05 г. <http://www.unecce.org/env/documents/2005/pp/ece/ece.mp.pp.2005.2.add.8.r.pdf>.

²² <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1298361303>; <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1309335837>

²³ http://www.unecce.org/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/DAM/env/pp/mop4/Documents/Post_Session/ece.mp.pp.2011.2.Add.1-as_submitted_adv.pdf&t=1322720553&hash=2b48b05653a1141794aa5c30a60495841cac8e0e

²⁴ Повна назва: Протокол про рестри викидів і переносу забруднювачів до Організації Конвенції, або Київський протокол вступив у дію у жовтні 2009 року - <http://stop-x-files-ua.org/?p=5197>

---

²⁵ Повна назва: Поправка до Організації конвенції про участь громадськості у прийнятті рішень щодо умисного вивільнення в навколишнє середовище та реалізацію на ринку генетично модифікованих організмів (Поправка щодо ГМО).

²⁶ http://unfccc2.meta-fusion.com/kongresse/enf15/templ/play.php?id_kongresssession=4055

²⁷ <http://www.menr.gov.ua/content/article/10256>

²⁸ Повна назва: Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context – IAE Convention, - Espoo, 1991). Ратифікована Законом України від 19.03.1999

²⁹ <http://www.rac.org.ua/>

³⁰ <http://www.enpi.org.ua/novina/article/konvencija-espo-sudnii-den-dlja-ukrajini/>

³¹ <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1151-2008-%EF>

³² Повна назва: «Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті», підписаний Україною у 2003 році.

<http://www.unecede.org.unecede.colo.iway.ch/fileadmin/DAM/env/eia/documents/legaltexts/protocolrussian.pdf>

http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-4-b&chapter=27&lang=en